

اسلام به مثابه یک چالش؟!!

درنگی در: کتاب راهنما برای نبرد فرهنگ‌ها اثر جدید اشتفان وایدنر

شهرام اسلامی

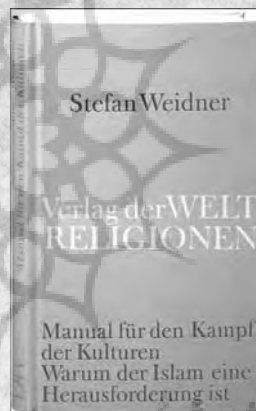
در اواخر ماه دسامبر سال ۲۰۰۸ ساموئل هانتینگتون نویسنده کتاب بر خورد تمدن‌ها و نظریه پرداز علوم سیاسی درگذشت. او در کتاب مشهور خود به تصادم و درگیری میان تمدن‌ها و فرهنگ‌های مختلف اشاره می‌کند. این کتاب به خاطر مضمون و موضوعات اصلی آن، در زبان آلمانی با عنوان نبرد فرهنگ‌ها *Kampf der Kulturen* ترجمه و منتشر شد.

اثر جدید اشتفان وایدنر، اسلام‌شناس آلمانی که عنوان آن کتاب راهنما برای نبرد فرهنگ‌هاست، رجوعی مستقیم به کتاب هانتینگتون دارد، اما عنوان فرعی آن، «چرا اسلام یک چالش است؟»، به طور اساسی از میان فرهنگ‌ها و تمدن‌ها گوناگون، دین اسلام را برگزیده و تقابل آن با فرهنگ و تمدن مغرب زمین را به بحث گذاشته است.

به نظر برخی افراد، تکرار مطالب محوری کتاب هانتینگتون در صورت اصلی آن نمی‌تواند با توجه به تحولات سیاسی اخیر و پدیده تروریسم در ابعاد بین‌المللی سودمند باشد.

رسانه‌های غربی با تکرار بحث‌های کلیشه‌ای و کلی‌گویی‌های بی‌اساس درباره اسلام کمک چندانی به شناخت درست از این دین در افکار عمومی کشورهای خود نکرده‌اند.

برخلاف عنوان تحریک‌برانگیز کتاب، وایدنر از توهین و تحقیرهای رایج فاصله گرفته و اسلام را ب‌طور جدی به عنوان چالشی برای تمدن غربی مورد نقد و بررسی قرار می‌دهد.

Stefan Weidner:
Manual für den Kampf der Kulturen. Warum der Islam eine Herausforderung ist. Verlag der Weltreligionen im Insel Verlag (Frankfurt am Main) 2008

تضاد میان شرق و غرب

کتاب به دقت به تضادهای پیچیده و تقابل‌های اساسی میان شرق و غرب پرداخته و درصدد بازگشایی استدلال‌های رایج است. وایدنر در کتاب خود از یک سو از طرف‌داران خوش‌باور

آمیزش فرهنگ‌ها یا چندفرهنگی فاصله می‌گیرد و از سوی دیگر از طرح مجدد انتقادات مارکسیستی در میان چپ‌های قدیمی و کمونیست‌های سابق پرهیز می‌کند. کتاب همچنین برخوردی انتقادی به مدافعان راست‌گرای مغرب زمین دارد.

وایدنر در کتاب خود درصدد یافتن پاسخی برای کژفهمی از اسلام در دوران کنونی است. بدین خاطر دلایل اصلی کژتابی اسلام در کشورهای غربی مورد بررسی قرار می‌گیرند. کتاب مقایسه‌های نابرابر و غیرتاریخی میان اسلام و غرب را مردود دانسته و آن را یکی از منابع اشتباه در این تقابل می‌داند.

برشماری خوبی‌های یک فرهنگ و بدی‌های فرهنگ دیگر از جمله مقایسه‌های معمول و خطابرانگیز در غرب و در جهان اسلام است. کتاب به مواردی هم‌چون رودرویی «حقوق بشر» با «حکم سنگسار» و «انحطاط اخلاقی در غرب» در مقابل «وحدت معنوی در فرهنگ اسلامی» اشاره می‌کند.

نبود مرجعیت واحد در اسلام

گرچه کتاب به اسلام به عنوان یک تهدید کلی نمی‌نگرد، اما تلاش‌های اسلامی در جهت کسب قدرت همه جانبه را نیز نادیده نمی‌گیرد. وایدنر

مخالف عمومی کردن جلوه‌های ویژه اسلام و تعمیم آن بر کل مسلمان جهان است. به نظر وی در فرهنگ اسلامی نیز به مانند همه فرهنگ‌ها دیگر نمی‌توان از مسئولیت همگانی و جمعی سخن گفت و باید آن را به صورت جزئی و فردی مورد نقد قرار داد. وایدنر معتقد است که با توجه به ویژگی اسلام در زمینه عدم مرجعیت واحد دینی در طول تاریخ آن، نمی‌توان از مسئولیت همگانی مسلمانان سخن راند. این ویژگی از یک سو سبب انعطاف نظر در اسلام می‌شود، اما از سوی دیگر امکان برداشت‌های تدریجی و تعصب‌گرایانه را نیز فراهم می‌کند.

ساختار اجمالی کتاب

کتاب در سه بخش تنظیم شده است: در بخش نخست، تصورات عمومی درباره اسلام مطرح می‌شوند. بخش نخست درصدد تغییر زاویه دید خواننده و پرهیز از باورهای رایج است.

در بخش دوم کتاب «دستوربان» و اصولی برای نبرد فرهنگ‌ها ترسیم می‌شود. مسائل سیاسی روز آن چنان بر اذهان تسلط یافته که هر گونه برخورد تاریخی با فرهنگ‌ها را ناممکن می‌سازد. رهایی از قید این طرز تفکر، می‌تواند زمینه برخورد دیگری با فرهنگ‌ها را فراهم سازد. وایدنر در بخش دوم کتاب از دینی‌جانب‌داری می‌کند که آراسته به عقلانیت و بر علیه استبداد سیاسی باشد. به نظر وی چنین دینی فارغ از تسلط سنتی عمل خواهد کرد.

در بخش سوم به برشماری تجربیات در دوران کنونی از اسلام می‌پردازد و پرسش‌هایی را در این زمینه مطرح می‌کند. وی از تلقی رسانه‌های غربی از نمایندگان اسلام به سختی انتقاد می‌کند.

در پایان کتاب، وایدنر از مفهوم «نبرد فرهنگ‌ها» رقابتی انسانی را می‌فهمد که به جدالی قهرآمیز کشیده نمی‌شود. در چنین فضایی بهترین ایده‌های فرهنگی در رقابت با یکدیگر هم‌زیستی داشته و مکانیزم این رقابت فرای برخوردهای سیاسی و رسانه‌ای روزمره است.

اشتفان وایدنر در سال ۱۹۶۷ به دنیا آمده و در رشته‌های اسلام‌شناسی، زبان و ادبیات آلمانی و فلسفه در دانشگاه‌های گوتینگن، دمشق، برکلی و بن به تحصیل پرداخته است. او در حال حاضر به عنوان نویسنده، مترجم و سردبیر مجله «اندیشه و هنر» که از سوی انستیتوی گوته منتشر می‌شود، مشغول به کار است. این مجله به زبان‌های فارسی، عربی و آلمانی منتشر می‌شود. ■

مخالف عمومی کردن جلوه‌های ویژه اسلام و تعمیم آن بر کل مسلمان جهان است. به نظر وی در فرهنگ اسلامی نیز به مانند همه فرهنگ‌ها دیگر نمی‌توان از مسئولیت همگانی و جمعی سخن گفت و باید آن را به صورت جزئی و فردی مورد نقد قرار داد.